

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาของประเด็นศึกษา

ประเทศไทยได้เริ่มประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 เมื่อปี พ.ศ. 2504 นั้นนับว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในประเทศไทยอย่างรวดเร็ว จากการพัฒนาที่เกิดจากหน่วยงานทางภาครัฐที่เข้ามาสู่ชุมชนทั่วประเทศ โดยเฉพาะภาคอีสานที่ถูกขนานนามว่าเป็นดินแดนที่ “ทุรกันดาร” อย่างยิ่ง ดังนั้นในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ จึงให้ความสำคัญในการพัฒนาภาคอีสานเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะการปรับเปลี่ยนระบบการผลิตทางการเกษตร เพราะจุดเด่นของภาคอีสานคือ มีพื้นที่ขนาดใหญ่ และมีพื้นที่ว่างเปล่าเป็นจำนวนมาก ดังนั้นจึงเหมาะที่จะพัฒนาและผลักดันให้ปลูกพืชเศรษฐกิจแต่จากการพัฒนาดังกล่าวที่มุ่งเน้นในการทำการเกษตรเชิงธุรกิจหรือการทำการเกษตรแบบเชิงเดี่ยว (Mono-cropping) นั้นได้ส่งผลกระทบต่อระบบความหลากหลายทางชีวภาพเป็นอย่างยิ่ง เพราะระบบการผลิตพืชเชิงเดี่ยวเพื่อมุ่งเน้นในด้านการจำหน่าย หรือแลกเปลี่ยนเป็นเงิน ส่งผลให้เกษตรกรจำเป็นต้องพึ่งพาทุนจากภายนอกเป็นหลัก ประกอบกับความมั่นคงทางสภาพเศรษฐกิจของเกษตรกรมีน้อยเนื่องจากการผลิตในระบบดังกล่าวเกษตรกรไม่สามารถผู้กำหนดราคาผลผลิตได้เองอีกด้วย รวมไปถึงต้องขยายพื้นที่ในการเพาะปลูกให้กว้าง และมีการใช้สารเคมีเพื่อเพิ่มผลผลิตอีกด้วย ซึ่งแตกต่างจากระบบการทำการเกษตรแบบผสมผสานซึ่งมีความหลากหลายทางชีวภาพมากกว่าเป็นสิ่งที่สามารถประกันความเสี่ยงต่อสภาพเศรษฐกิจ และสภาพความมั่นคงของอาหารในระบบครัวเรือน และชุมชนของเกษตรกร

จากการการศึกษาภาคสนามเบื้องต้นภายใต้โครงการ “การศึกษาผลสัมฤทธิ์ของการส่งเสริมการเลี้ยงไก่พื้นเมืองในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ” ในปี พ.ศ. 2549 พบว่ามีเกษตรกรบางรายได้แยกตัวออกจากชุมชน ไปอาศัยอยู่ที่ทำกินนอกหมู่บ้านแล้วดำเนินกิจกรรมทางการเกษตรในลักษณะเกษตรผสมผสาน ที่มีหลายกิจกรรมด้วยกันพร้อมทั้งสามารถเกื้อกูลกัน

จากปรากฏการณ์ดังกล่าวจึงเกิดคำถามในการวิจัยครั้งนี้ว่า การที่เกษตรกรย้ายออกจากชุมชนมาอาศัยอยู่ที่ทำกินแล้วทำการเกษตรแบบผสมผสาน มีความสามารถเพิ่มความหลากหลายทางชีวภาพมากกว่าการดำเนินกิจกรรมกว่าการปลูกพืชเชิงเดี่ยวที่เกษตรกรในภาคอีสานปฏิบัติต่อเนื่องกันมา มากกว่า 30 ปีได้หรือไม่ และการทำการเกษตรผสมผสานนี้ จะสามารถสร้างรายได้เพิ่ม ลดรายจ่าย และ

ทำให้มีความมั่นคงทางอาหาร และสวัสดิการของเกษตรกรได้หรือไม่รวมถึงจะสามารถรักษาสภาพความหลากหลายในพื้นที่ทำการเกษตรผสมผสาน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาการจำนวนเกษตรกรที่ย้ายออกมาอาศัยอยู่ที่นาที่ดำเนินกิจกรรมเกษตรแบบผสมผสาน หรือการเกษตรที่มีความเกี่ยวเนื่องกันของเกษตรกรจังหวัดขอนแก่น
2. ศึกษาระดับความหลากหลายของเกษตรกรที่อาศัยในหมู่บ้าน และนอกหมู่บ้าน ที่ทำการเกษตรรูปแบบต่างๆที่มีในชุมชน จังหวัดขอนแก่น
3. ศึกษาแนวทางการปฏิบัติของเกษตรกรที่ดำเนินการปฏิบัติการเกษตรผสมผสานของเกษตรกรที่ออกมาอยู่อาศัยที่ส่งผลต่อระดับความหลากหลายทางชีวภาพในจังหวัดขอนแก่น

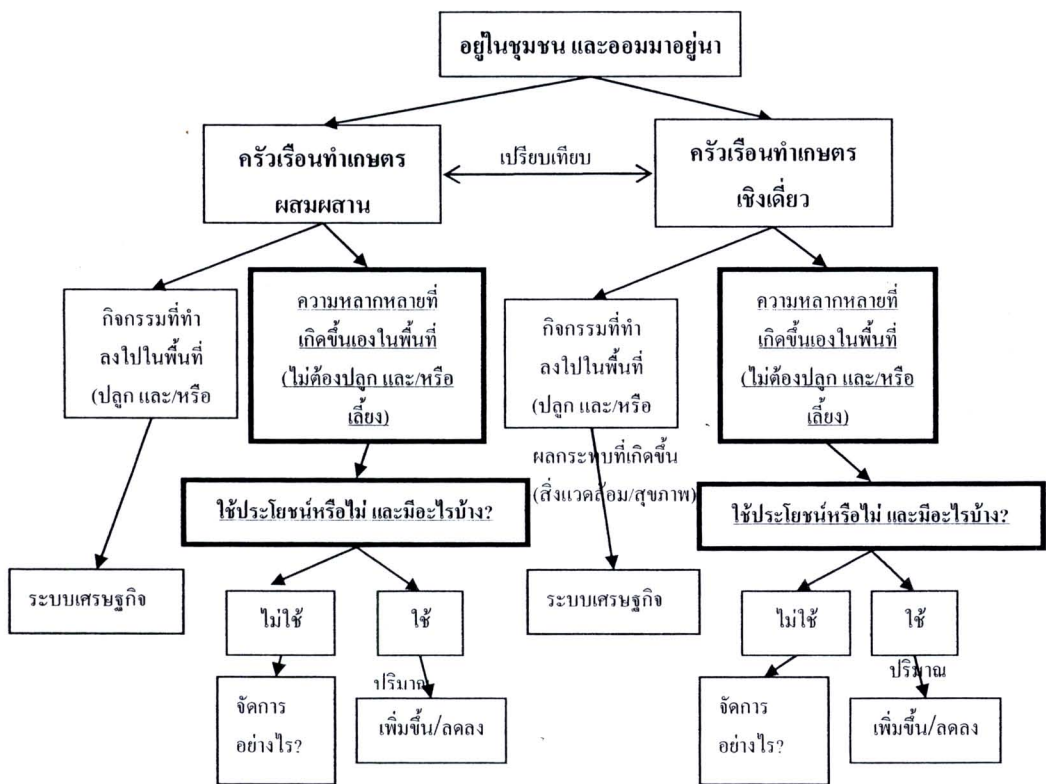
ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาในครั้งนี้ทำการศึกษาภายในจังหวัดขอนแก่น โดยจะคัดเลือกพื้นที่ๆเป็นตัวแทนสำหรับการศึกษาในครั้งนี้ โดยจะทำการศึกษาในระดับหมู่บ้าน และทำการวิเคราะห์ในระดับหน่วยชุมชน ครัวเรือน และระดับแปลง ซึ่งจะจำแนกเกษตรกรเป็น 2 กลุ่มศึกษา คือกลุ่มเกษตรกรที่อาศัยในหมู่บ้าน และเกษตรกรที่ออกมาอยู่นา ส่วนการวิเคราะห์และเปรียบเทียบระดับความหลากหลายนั้นจะทำการศึกษาระดับฟาร์มที่ทำการเกษตรแบบเชิงเดี่ยว และผสมผสาน

กรอบแนวความคิดของการวิจัย

จากสมมุติฐานที่ว่าเกษตรผสมผสานสำหรับเกษตรกรที่ให้ความสำคัญในการดำเนินกิจกรรมทางการเกษตรนั้นเกษตรกรจึงจำเป็นต้องออกมาอยู่อาศัยที่นา และการเกษตรแบบผสมผสานนั้นสามารถฟื้นระดับความหลากหลายทางชีวภาพขึ้นมา ดังนั้นการศึกษากครั้งนี้จึงเป็นการศึกษาเชิงเปรียบเทียบระบบการเกษตร ๒ ระบบ คือเกษตรเชิงเดี่ยว และเกษตรผสมผสาน ซึ่งจะพิจารณาถึงกิจกรรมที่ดำเนินในฟาร์ม และมีผลต่อสภาพเศรษฐกิจของตัวเกษตรกรเอง ทั้งนี้จะพิจารณาพร้อมกับ

ความหลากหลายที่เกิดขึ้นเอง (คือ สิ่งที่ไม่ได้ปลูก/เลี้ยง) รวมถึงการใช้ประโยชน์จากสิ่งมีชีวิตเหล่านั้น
ทั้งนี้สามารถสรุปได้ดังภาพที่ 1-1

ภาพที่1-1 กรอบแนวคิดการวิจัย